İslam Devleti'nin İstitabe Doktrini: Bir Devlet İnşa Aracı Olarak Zorunlu Tevbe Mekanizması

Irak ve Şam İslam Devleti (IŞİD), kontrol ettiği topraklarda otoritesini tesis etmek ve toplumsal dokuyu kendi ideolojik kalıplarına göre yeniden şekillendirmek amacıyla klasik İslam hukukunun temel kavramlarını radikal bir biçimde araçsallaştırmıştır. Bu kavramların başında, bir kişinin inancından saptığı iddiasıyla tövbeye davet edilmesi anlamına gelen "istitabe" ve bu sürecin kurumsallaşmış hali olan "tevbe" mekanizması gelmektedir. Örgütün bu uygulaması, yalnızca teolojik bir arınma ritüeli değil; aynı zamanda askeri, idari, mali ve istihbari hedeflere hizmet eden çok katmanlı bir devlet inşa stratejisinin temel taşıdır. Rakka ve Musul gibi merkezlerde kurulan "Tevbe Ofisleri", yerel halkın sadakatini ölçen, eski rejim çalışanlarını fişleyen ve toplumu sürekli bir denetim altında tutan bir aygıt olarak işlev görmüştür.

Teolojik Temeller ve Klasik Fıkıhtan Sapmalar

IŞİD'in istitabe uygulaması, klasik İslam hukuk geleneğiyle (fıkıh) derin bir kopuşu temsil etmektedir. Geleneksel fıkıhta istitabe, dinden dönme (ridde) şüphesi altındaki bir bireye, durumunu muhakeme etmesi ve toplumsal bağlarını yeniden tesis etmesi için tanınan, genellikle üç günle sınırlı bir mühlet ve adil bir yargılama sürecidir. Klasik hukukçular, "hukuki çoğulculuk" (ikhtilaf) ilkesi çerçevesinde, farklı yorumların meşruiyetini kabul etmiş ve devletin ceza yetkisini sınırlayan prosedürler geliştirmişlerdir. Ancak IŞİD, bu çoğulculuğu reddederek, "tekçi" ve yukarıdan aşağıya dayatılan bir hukuk modelini benimsemiştir.

Analizler, IŞİD'in hukuk sisteminin "maslahat" (kamu yararı) ilkesini göz ardı ettiğini ve dini kavramları, halifeliğin konsolidasyonu (tamkin) için bir şiddet aracına dönüştürdüğünü göstermektedir. Örgütün eğitim materyalleri ve fıkıh kitapları incelendiğinde, klasik dört mezhebin metodolojisinin reddedildiği, bunun yerine hadislerin ve seçilmiş alimlerin görüşlerinin literalist (lafzî) bir yorumla dayatıldığı görülmektedir. Bu yaklaşım, istitabe sürecini bir "hak arama" mekanizması olmaktan çıkarıp, bireyin tüm geçmişini ve siyasi aidiyetini örgüt lehine reddetmeye zorlandığı bir "ideolojik teslimiyet" sürecine dönüştürmüştür.

Hukuki Unsur	Klasik İslam Hukuku (Fıkıh)	IŞİD Hukuk Sistemi
Hukuki Metodoloji	Çoğulculuk, yorum zenginliği ve maslahat odaklılık	Tekçilik, mutlakiyetçilik ve ideolojik dışlayıcılık
İstitabe Amacı	Bireyi topluma kazandırmak ve haksız cezayı önlemek	Siyasi sadakat testi ve muhalefeti tasfiye etmek
Savaş Hukuku	Muharip olmayanların korunması ve şiddetin sınırlandırılması	Sınırsız şiddet, "kozmik savaş" ve her şeyi mübah görme
Otorite Kaynağı	Ulema konsensüsü ve geleneksel eğitim kurumları	Merkezi "Diwan"lar ve karizmatik-otoriter liderlik

Örgütün "akide" (inanç) ders kitaplarında milliyetçilik, vatanseverlik ve demokrasi gibi kavramlar doğrudan küfür (inkar) alameti olarak tanımlanmıştır. Bu durum, istitabe sürecinin neden bu kadar geniş bir kitleye—polislerden memurlara, öğretmenlerden aşiret liderlerine kadar—dayatıldığını açıklamaktadır. Örgütün mantığına göre, bu kurumlarla iş birliği yapan herkes bir nevi "şirk" (Allah'a ortak koşma) içindedir ve canını kurtarmak için "tevbe" etmek zorundadır.

Tevbe Mekanizmasının İdari ve Bürokratik Yapısı

IŞİD'in tevbe süreci, sanılanın aksine kaotik bir uygulama değil, yüksek derecede bürokratikleşmiş bir idari süreçtir. Musul'un düşüşünden hemen sonra kurulan Tevbe Merkezleri, örgütün "Diwan" sistemi içerisindeki çeşitli departmanlarla koordineli çalışmıştır. Özellikle *Diwan al-Jund* (Asker Departmanı) ve *Diwan al-Amn al-Amm* (Genel Güvenlik Departmanı), tevbe edenlerin geçmişlerini araştırmak ve "rehabilitasyon" süreçlerini denetlemekle görevliydi.

Aymenn Jawad Al-Tamimi tarafından analiz edilen "IŞİD Dosyaları", bu bürokrasinin sıradanlığını (banality) ortaya koymaktadır. Belgeler, tevbe edenlerin isimlerinin, uzmanlık alanlarının ve aile bilgilerinin titizlikle kaydedildiği devasa bir veri tabanına işaret etmektedir. Bu kayıt süreci, örgütün kontrolündeki topraklarda kimin "güvenilir" olduğunu belirleyen bir "vatandaşlık ve sadakat matrisi" işlevi görmüştür.

Tevbe süreci genellikle şu aşamalardan oluşmaktaydı:

1. **Kayıt ve Fişleme:** Eski devlet çalışanlarının, güvenlik görevlilerinin ve aktivistlerin Tevbe Ofislerine başvurarak kimliklerini beyan etmeleri zorunluluğu.
2. **Soruşturma:** Adayın geçmişteki faaliyetlerinin, özellikle "mürted" (dinden dönmüş) rejimlerle olan bağlarının derinlemesine incelenmesi.
3. **Şer'i Eğitim:** Adayın IŞİD'in radikal yorumlarını benimsemesi için zorunlu tutulduğu ideolojik endoktrinasyon kursları.
4. **Sertifikalandırma:** Kursu başarıyla tamamlayanlara, sokaktaki kontrollerde veya iş başvurularında hayat kurtarıcı olan "Tevbe Belgesi"nin verilmesi.

Rakka'daki gözlemler, IŞİD'in devlet hizmetlerini sürdürmek için eski memurları bu tevbe mekanizması aracılığıyla sistemde tuttuğunu göstermektedir. Belediye çalışanları, telekomünikasyon personeli ve öğretmenler, maaşlarını hala Şam'daki hükümetten alıyor olsalar bile, IŞİD'in üst kademelerine yerleştirdiği "emirler" gözetiminde çalışmaya devam etmişlerdir. Bu durum, tevbe mekanizmasının sadece bir cezalandırma aracı değil, aynı zamanda devlet kapasitesini sömürme (co-optation) yöntemi olduğunu kanıtlamaktadır.

Mali Kaynak Olarak İstitabe ve Ekonomik Sömürü

Tevbe süreci, IŞİD için yalnızca bir güvenlik veya ideoloji meselesi değil, aynı zamanda ciddi bir gelir kapısıydı. Örgüt, "istitabe" talep eden bireylerden—özellikle eski polisler ve varlıklı sivillerden—"rehabilitasyon" ve eğitim giderleri adı altında fahiş ücretler tahsil etmiştir. Bu uygulama, örgütün "yağma ekonomisi" (pillage economy) ile entegre bir biçimde çalışmıştır.

Gelir Türü	Uygulama Mekanizması	Hedef Kitle	Etki ve Sonuç
Tevbe Ücretleri	Zorunlu eğitim kursları için alınan fahiş bedeller	Eski memurlar, polisler ve muhalifler	Yerel halkın birikimlerinin örgüte transferi
İdari Para Cezaları	Hijab ihlali, sigara kullanımı veya temizlik kuralları	Tüm şehir sakinleri	Günlük yaşam üzerinde mutlak denetim ve gelir akışı

Gelir Türü	Uygulama Mekanizması	Hedef Kitle	Etki ve Sonuç
Müsadere (El Koyma)	Tevbe etmeyi reddedenlerin mülklerine el konulması	"Mürted" ilan edilenler ve kaçanlar	Örgütün gayrimenkul ve lojistik kapasitesinin artışı
Cizye ve Vergiler	Gayrimüslimlerden ve dükkan sahiplerinden alınan harçlar	Hristiyanlar ve esnaflar	Ekonomik marjinalleştirme ve ideolojik baskı

IŞİD, Rakka ve Musul gibi şehirlerde esnaflardan düzenli vergiler almış ve dükkanların namaz saatlerinde kapatılması kuralını sıkı bir şekilde uygulamıştır. Tevbe mekanizması, bu vergi sisteminin bir "ön koşulu" olarak işlev görmüştür; tevbe belgesi olmayan bir esnafın ticaret yapması imkansız hale getirilmiş, bu da bireyleri hem mali hem de ideolojik olarak örgüte bağımlı kılmıştır. Musul'daki kaynaklar, tevbe sürecinin maliyetinin birçok aile için yıkıcı olduğunu ve örgütün bu yolla toplumsal sermayeyi kasten erittiğini belirtmektedir.

Sosyal Mühendislik, İstihbarat ve "Rakipsiz Kontrol"

IŞİD'in kurumlar üzerindeki kontrolü, şiddet ve idari hizmetlerin bir kombinasyonu olan "rekabetçi kontrol" (competitive control) modeline dayanmaktadır. Rakka'nın başkent seçilmesinden sonra örgüt, şehirdeki şiddet oranlarını (önceki kaos dönemine kıyasla) yapay bir biçimde düşürerek bir "istikrar" illüzyonu yaratmıştır. Ancak bu istikrarın bedeli, tevbe mekanizması üzerinden yürütülen kitlesel bir fişleme ve istihbarat ağıdır.

Tevbe Ofisleri, birer istihbarat toplama merkezi olarak kullanılmıştır. Tevbe etmek için başvuran eski güvenlik görevlileri, "sadakatlerini kanıtlamak" için eski meslektaşları hakkında bilgi vermeye zorlanmış, bu da toplumsal güveni tamamen yok etmiştir. Human Rights Watch (HRW) raporları, Rakka'da devlet çalışanlarının ve üniversite mezunlarının listelerinin tutulduğunu, bu bireylerin eğitimli olmaları nedeniyle "şüpheli" kategorisine alındığını ortaya koymaktadır.

Örgütün toplumsal kontrolü sağlayan diğer bir kolu olan *Husba* (ahlak polisi), tevbe sürecini tamamlayanların günlük yaşamdaki davranışlarını izlemiştir. Kadınların yanlarında bir erkek akraba (*mahram*) olmadan sokağa çıkamaması, sigara ve alkol yasağı gibi kuralların ihlali, kişinin "tevbesinin samimiyetinin" sorgulanmasına ve dolayısıyla yeniden

tutuklanmasına veya infazına yol açabilirdi. Bu sürekli tehdit hali, halkı "gönüllü" bir iş birliğine zorlamıştır.

Askeri Strateji Olarak Tevbe ve Saf Değiştirme (Defection)

IŞİD'in en sofistike uygulamalarından biri, tevbe mekanizmasını bir askeri "saf değiştirme ve entegrasyon" (defection and reintegration) stratejisi olarak kullanmasıdır. Örgüt, düşman saflarındaki askeri ve teknik kapasiteyi aşındırmak için sistematik bir şekilde af pencereleri açmıştır. Özellikle gerilla aşamasından "tamkin" (toprak hakimiyeti) aşamasına geçerken, stratejik köylerin ve nüfuzlu aşiretlerin sadakatini kazanmak için kitlesel tevbe törenleri düzenlemiştir.

Bu stratejinin temel özellikleri şunlardır:

- **Kapasite Transferi:** Ordu ve polis teşkilatından ayrılanların teknik bilgilerinden yararlanarak örgütün askeri ve istihbari yeteneklerini artırmak.
- **Psikolojik Harp:** Düşman saflarındaki askerlere "tevbe kapısının açık olduğu" mesajını vererek firarları teşvik etmek ve moral bozmak.
- **Aşiret Uzlaşısı:** *Diwan al-Asha'ir* (Aşiret İşleri Departmanı) aracılığıyla aşiret liderlerine koruma ve siyasi statü karşılığında tevbe ve biat teklif etmek.

Ancak bu süreç her zaman "merhamet" içermiyordu. Örgüt, "affedilemez" olarak gördüğü bazı profesyonelleri veya yüksek rütbeli subayları, diğerlerine korku salmak için kamuya açık alanlarda infaz etmiştir. Musul'daki Yerel Polis Acil Müdahale Alayı Komutanı Albay İsa Osman'ın infazı, bu stratejinin en somut örneğidir; örgüt bu yolla "bazı insanların kurtarılamaz olduğunu" ve geri kalanların sunulan tevbe şansını hemen kullanması gerektiğini ilan etmiştir.

İnsan Hakları İhlalleri ve Tevbe Merkezlerinin Karanlık Yüzü

IŞİD'in tevbe süreci, çoğu zaman sistematik işkence ve keyfi gözaltılarla el ele yürümüştür. Rakka'daki eski devlet güvenlik binaları, örgüt tarafından "Tevbe ve Sorgu

Merkezleri"ne dönüştürülmüştür. HRW araştırmacıları, bu tesislerde "bsat al-reeh" (rüzgar halısı) gibi uzuvları germek veya bükmek için kullanılan işkence aletlerinin varlığını tespit etmiştir.

Tevbe edenlerin ve yakınlarının ifadeleri, sürecin psikolojik yıkımını gözler önüne sermektedir:

- **Şantaj ve Tehdit:** Aile üyelerinin (özellikle annelerin veya eşlerin) gözaltına alınacağı tehdidiyle zorla "itiraf" ve "tevbe" ettirme.
- **Elektrikli İşkence:** "İnançsızlık" suçlamasıyla tutulanlara uygulanan fiziksel şiddet ve elektrik şoku.
- **Keyfi İnfazlar:** Tevbe sürecini tamamlamış olsa bile, örgütün güvenlik birimlerinin şüphe duyması üzerine gerçekleştirilen yargısız infazlar.

Irak'ta Musul'un geri alınması operasyonları sırasında (2016-2017), IŞİD'in geride bıraktığı toplumsal travmanın boyutları daha net anlaşılmıştır. Birçok sivil, sadece hayatta kalabilmek için aldıkları "Tevbe Belgeleri" nedeniyle, operasyon sonrası Irak hükümet güçleri tarafından da "IŞİD iş birlikçisi" olarak görülmüş ve bu sefer de hükümetin kötü muamelesine maruz kalmıştır. Bu durum, IŞİD'in tevbe mekanizmasının yarattığı "çifte mağduriyet" döngüsünü ortaya koymaktadır.

Toplumsal Cinsiyet Boyutu ve Kadınların Konumu

IŞİD belgeleri üzerinde yapılan araştırmalar, tevbe ve üyelik süreçlerinde belirgin bir toplumsal cinsiyet ayrımcılığı olduğunu göstermektedir. Örgüt belgelerinde tam üyeler genellikle "kardeşler" (brothers) olarak anılmakta ve kadınlar için doğrudan bir karşılık bulunmamaktadır. Kadınların kurumsal "biat" (allegiance) süreçleri, genellikle eşlerinin veya babalarının konumu üzerinden şekillenmiştir.

Buna karşın, yabancı kadınların (muhajirat) örgüt içindeki rolleri ve "tevbe" durumları daha karmaşıktır. Birçok kadın, evlilik veya lojistik destek yoluyla sisteme dahil olmuş, ancak örgütün çöküşünden sonra bu kadınların "mağdur mu yoksa fail mi" oldukları tartışması

hukuki bir krize dönüşmüştür. Kadınlar üzerindeki kontrol, tevbe mekanizmasından ziyade *Husba* aracılığıyla yürütülen ve kamusal alandaki görünürlüğü tamamen yok etmeyi amaçlayan bir "ahlak dayatması" şeklinde tezahür etmiştir.

Sonuç: Bir Kontrol Aygıtı Olarak İstitabe

Irak ve Şam İslam Devleti'nin uyguladığı istitabe ve tevbe talebi, teolojik bir kisve altında yürütülen rasyonel bir devlet kontrol stratejisidir. Örgüt, bu mekanizmayı kullanarak hem yerel halkı bir "suçluluk ve arınma" döngüsüne sokmuş hem de devletin temel fonksiyonlarını sürdürecek insan kaynağını sömürmüştür. Klasik fıkhın sağladığı hukuki güvenceleri ve çoğulculuğu reddeden IŞİD, tevbe sürecini sınırsız bir şiddet ve ideolojik baskı aracına dönüştürerek "ideal toplum" tasarımını zorla dayatmıştır.

Stratejik Hedef	Mekanizma	Sonuç
Siyasi Meşruiyet	Halifeliğe biat ve tevbe törenleri	Toprak hakimiyetinin ideolojik olarak tescillenmesi
İstihbarat Üstünlüğü	Tevbe edenlerin eski bağlantılarını ihbar etmeye zorlanması	Düşman ağlarının içeriden çökertilmesi
Finansal Sürdürülebilirlik	Tevbe ücretleri ve müsadere sistemi	Yerel kaynaklarla finanse edilen bir terör devleti
Bürokratik Süreklilik	Uzman personelin tevbe şartıyla istihdamı	Kamu hizmetlerinin örgüt denetiminde devam etmesi

IŞİD'in bu uygulamalarının yarattığı toplumsal tahribat, örgütün toprak hakimiyetini kaybetmesinden sonra da devam etmektedir. Tevbe mekanizması nedeniyle komşunun komşuyu ihbar ettiği, insanların hayatta kalmak için inançlarını ve kimliklerini açık artırmaya çıkardığı bu sistem, Irak ve Suriye'de toplumsal sözleşmeyi kökten sarsmıştır. Gelecekte benzer radikal hareketlerin engellenmesi, sadece askeri bir zaferi değil, aynı zamanda IŞİD'in sömürdüğü bu "yönetişim ve adalet" boşluklarının gerçek, çoğulcu ve hukuka dayalı sistemlerle doldurulmasını gerektirmektedir.

KAYNAKLAR

1. https://extremism.gwu.edu/isis-defection-and-reintegration-strategies

2. https://www.theinternationalspectator.com/post/book-review-law-and-statehood-in-the-caliphate-an-analysis-of-isis-legal-framework
3. https://usnwc.edu/_images/portals/0/FacultyMembers/Whiteside-Craig-A/The_Islamic_State_s_Department_of_Soldiers.pdf
4. https://www.meforum.org/research-islamic-state-iraq-syria-5671
5. https://www.jadaliyya.com/Details/31825
6. https://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/does-isis-really-follow-salafi-version-islamic-law-and-theology
7. https://en.wikipedia.org/wiki/Aymenn_Jawad_Al-Tamimi
8. https://cja.org/wp-content/uploads/2025/05/Al-Tamimi.IS-and-Sunnis.pdf
9. https://www.hrw.org/news/2013/05/17/syria-visit-reveals-torture-chambers
10. https://time.com/3720063/isis-government-raqqa-mosul/
11. https://icct.nl/sites/default/files/2024-06/Master%20Document_4.06.2024_e-book%20FINAL%20%282%29.pdf
12. https://www.newamerica.org/future-security/reports/how-raqqa-became-capital-isis/raqqa-isis-capital/
13. https://www.hrw.org/about/get-local/san-francisco/journey-raqqa-human-rights-watch-investigates-life-after-isis
14. https://ti-defence.org/corruption-helped-isis-take-mosul-victory-cannot-last-persists/
15. https://www.hrw.org/news/2020/08/07/submission-human-rights-watch-un-human-rights-committee-advance-its-review-iraq
16. https://www.hrw.org/video-photos/video/2025/01/01/iraq-torture-survivors-await-us-justice-0
17. https://icct.nl/sites/default/files/2024-06/4.%20The%20Agency%20and%20Roles%20of%20Foreign%20Women%20in%20ISIS.pdf
18. https://www.jcs.mil/Media/News/News-Display/Article/1349264/syrian-democratic-forces-liberate-raqqa/